

Monika Wójcik

Rosja, Litwa Łotwa, Estonia, Białoruś, Ukraina i Polska : ustawodawstwo dotyczące aborcji i sprzeciw sumienia wobec aborcji

Studia nad Rodziną 10/1-2 (18-19), 27-35

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Monika WÓJCIK

ROSJA, LITWA, ŁOTWA, ESTONIA, BIAŁORUŚ, UKRAINA I POLSKA – USTAWODAWSTWO DOTYCZĄCE ABORCJI I SPRZECIW SUMIENIA WOBEC ABORCJI¹

W opracowaniu chodzi o aborcję w świetle prawodawstwa obowiązującego w wymienionych krajach, a także o sprzeciw sumienia wobec zabijania niewinnych. Przy czym jest mowa nie tylko o sprzeciwie sumienia w sensie prawnym (tzw. klauzula sumienia), ale także o podstawowej wrażliwości moralnej sumienia i potrzebie przeciwstawienia się złu.

Prawo stanowione przez człowieka, jeśli jest przeciwne prawu naturalnemu, a tym samym – Bogu, zwraca się także przeciw człowiekowi. Prawo dopuszczające, lub nakazujące zabicie bezbronnego człowieka służy „cywilizacji śmierci”. Prawe, czyli wychowane sumienie sprzeciwia się takim działaniom.

Stoimy wobec programowego niszczenia prawości sumień poprzez użycie siły w całej grupie narodów, o których tu mówię.

Po analizie bogatego materiału zdecydowałam się na zabieg scalający, gdyż ujęcie tak szczegółowego tematu w jednym doniesieniu jest sprawą trudną. Trzeba też wziąć pod uwagę historyczne tło, które w jakiś sposób tłumaczy obecną sytuację w Europie Wschodniej i Centralnej, chociaż kraje tego obszaru różnią się znacznie wyznaniowo i kulturowo.

Wydarzeniem, które miało decydujący wpływ na stan tych krajów, była rewolucja październikowa 1917 roku, a po niej wprowadzenie ustawodawstwa aborcyjnego (1920) i wreszcie utworzenie w 1922 roku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, w którym obowiązywały poprzednie nakazy prawne.

W większości kraje te do początku lat dziewięćdziesiątych wchodziły w skład Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Polska ma odrębną historię, nigdy nie była republiką radziecką, dlatego wyłączam ją z grupy krajów, które rozpatruję najpierw jakby łącznie.

Miniony wiek zostawił trwałe następstwa na narodach wchodzących w skład Związku Radzieckiego, jak również w krajach tzw. demokracji ludowej. Wszystkie te kraje zostały naznaczone piętnem ustawodawstwa

¹ Relacja przygotowana na Międzynarodowy Kongres pt. „Sumienie chrześcijańskie w obronie prawa do życia”, zorganizowany przez Papieską Akademię Życia.

aborcyjnego, co zaowocowało zniszczeniem sumienia przez prawo i poprzez systematyczne niszczenie rodziny.

Związek Radziecki

Lata dwudzieste i pierwsza połowa lat trzydziestych przyniosły wielkie żniwo śmierci dzieci nienarodzonych w ZSRR (odtąd na tych terenach zabijanie nienarodzonych dzieci pozostało zjawiskiem masowym po dzień dzisiejszy).

Motywy demograficzne spowodowały zdelegalizowanie aborcji w latach 1936-1955. Regulacje prawne z 23 listopada 1955 roku ponownie uznały za legalne prawo do aborcji – bez ograniczeń do 12 tygodnia ciąży, co zresztą nie zmniejszyło liczby nielegalnych aborcji w ZSRR. W 1982 roku rozszerzono prawo do aborcji do 28 tygodnia ciąży, w roku 1987 wprowadzono szereg niemedycznych przesłanek, umożliwiających legalne dokonanie aborcji do 28 tygodnia. Ponownie nastąpił dramatyczny wzrost oficjalnie wykonywanych aborcji.

Rozpad Związku Radzieckiego 30 grudnia 1991 roku nie przyczynił się w nowo odradzających się państwach do zmiany prawodawstwa dotyczącego zabijania dzieci poczętych. Zabijanie zakorzeniło się w mentalności ludzi i rządów².

Państwa powstałe w wyniku rozpadu ZSRR: Rosja, Białoruś, Ukraina, Litwa, Łotwa i Estonia – zachowały ustawodawstwo z dawnego ZSRR i dotąd dopuszczają aborcję na życzenie.

Rosja

W 1996 roku wprowadzono zmianę w ustawodawstwie, ograniczając dopuszczalność aborcji z 28 do 22 tygodnia ciąży.

W 2003 roku wprowadzono uchwałę częściowo ograniczającą dostęp do aborcji po 12 tygodniu ciąży. Jest to niewątpliwe osiągnięcie rosyjskich obrońców życia.

Obecnie prawo zezwala na przerwanie ciąży bez żadnych ograniczeń do 12 tygodnia. Między 12 a 22 tygodniem można dokonać aborcji z tzw. prze-

² Powyższe dane nt. ZSRR podano na podstawie: *Abortion Policies. A Global Review*, UN, New York 2002; Informacje Polskiej Agencji Prasowej (www.pap.com.pl) i *Human Life International – Europa* (www.hli.org.pl); A. Steckiewicz, *Sytuacja rodziny w Federacji Rosyjskiej*, kwiecień 2003 r.; M. Pankratowa, *Instytut Socjologii Rosyjskiej Akademii Nauk, Moskwa, Religia i rodzina w Rosji*, w: „*Evangelium vitae*” – encyklika ocalenia współczesnej rodziny i świata, Warszawa 1997, s. 199-201; A. Zięba, *Historia legalizacji aborcji w Europie*, „*Nasz Dziennik*” 13-14.01.2006. Dodatek specjalny „Konstytucja w obronie życia”, s. VII.

słanek socjalnych. Przez cały okres ciąży aborcja jest dozwolona, jeżeli istnieją przesłanki medyczne.

W 2002 roku Rosja zajęła drugie na świecie – po Rumunii – miejsce wśród państw o najwyższym wskaźniku aborcji.

Sprzeciw sumienia wobec aborcji w tak dramatycznej sytuacji jest trudny do podjęcia. Aborcja w Rosji nie kojarzy się z zabójstwem. Używa się tu zamiennie słowa wyczyszczenie – uporządkowanie wnętrza kobiety. Dziecko nienarodzone nie jest uznawane za człowieka, nie mówiąc już o uznaniu w nim obrazu Boga. Brak poszanowania życia prowadzi też do akceptacji eutanazji. Opowiada się za nią 85% rosyjskich lekarzy³.

W Rosji jest zatrudnionych 60.000 ginekologów, w tym 30.000 wykonuje wyłącznie zabiegi aborcyjne⁴.

W związku z dramatyczną sytuacją demograficzną w ramach polityki pronatalistycznej rząd rosyjski ogłosił w grudniu 2005 roku nowy program wspierania kobiet w ciąży i rodzących⁵.

Obrońcy życia promują adopcję i tworzenie rodzin zastępczych.

Dynamicznie zaczyna się rozwijać Prawosławne Centrum Życia współpracujące z Centrum Rodziny Kościoła katolickiego.

Litwa

Od uzyskania niepodległości do 1992 roku na Litwie nie wprowadzono zmian do ustawodawstwa aborcyjnego. Nie ma żadnych ograniczeń w zabiciu dziecka do 12 tygodni ciąży; później aborcji można dokonać w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia kobiety⁶.

Sprzeciw sumienia na Litwie jest jednak wyraźny i wzrasta. Działa Centrum Rodziny. Istnieje stowarzyszenie lekarzy opowiadających się za życiem.

Akcja Wyborcza Polaków na Litwie walczy o zmianę ustawy i wprowadzenie ochrony życia dziecka poczętego⁷, znajdując szerokie poparcie.

³ „Zdorovje”, nr 27, lipiec 2004 r.

⁴ Башлачев В., Русская демография: До пропасти осталось 10 лет., 2002, rozdział 9, s. 21.

⁵ Informacje nt. obrony życia w Rosji – w oparciu o relacje Ks. A. Steckiewicza i opracowanie Abpa T. Kondrusiewicza.

⁶ Por. Aborcjon Policies. A Global Review, UN, New York 2002 oraz Kancelaria Sejmu RP, Biuro Analiz Sejmowych (BAS-WAEM-2639/06), Analiza: Aborcja na Białorusi, Litwie, Łotwie i w Estonii, 4.12.2006.

⁷ Por. „Magazyn Wileński” (2005 r.) <http://www.magwil.lt> oraz R. Mickiewicz, Polityczny spór o aborcję, „Rzeczpospolita” 19.10.2005. Por. także www.hli.org.pl.

Łotwa

Również i na Łotwie obowiązuje ustawodawstwo byłego ZSRR. Co więcej, w kraju tym w ostatnich latach nastąpiła liberalizacja przepisów aborcyjnych. Ustawa z 2001 roku wprowadziła możliwość aborcji w trudnej sytuacji życiowej do 22 tygodnia ciąży i zlikwidowała wymóg zgody rodziców na aborcję u dziewcząt poniżej 18 roku życia.

Obecnie aborcja jest dostępna na życzenie do 12 tygodnia ciąży, między 12 a 22 tygodniem ze wskazań medycznych, a także w bardzo trudnej sytuacji życiowej.

Informacji o sprzeciwie sumienia w tak dramatycznej sytuacji moralnej trudno się doszukać. Znalazłam wiadomość o jednym epizodzie: proteście biskupów pięciu najważniejszych wyznań Łotwy wobec liberalizacji prawa aborcyjnego na Łotwie⁸.

Estonia

Estonia posiada ustawodawstwo aborcyjne podobne jak w dawnym ZSRR⁹ (z tym, że po odzyskaniu niepodległości skrócono okres dopuszczalności aborcji ze względów zdrowotnych i innych z 28 do 21 tygodni).

Ustawa z 1998 roku zezwala na aborcję na życzenie do 11 tygodnia ciąży, a do 21 tygodnia dopuszcza się dokonanie aborcji:

- gdy zagrożone jest zdrowie kobiety,
- przy podejrzeniu, że dziecko będzie poważnie umysłowo lub fizycznie uszkodzone,
- gdy zdrowie matki utrudni wychowanie dziecka,
- u kobiety, która nie ukończyła 15 lat,
- u kobiety, która ukończyła 45 lat.¹⁰

Z dostępnych informacji wynika, że sprzeciw sumienia jest nikły. (Udało się znaleźć ślad w Internecie, w postaci strony „Pro-Life Estonia”.)

Może to wynikać także z faktu, że w Estonii ponad 60% ludności określa się jako bezwyznaniowa.

Białoruś

Do 1991 roku Białoruś objęta była aborcyjną legislacją ZSRR. Po odzyskaniu niepodległości nie dokonano żadnych zmian prawnych w tej dziedzinie¹¹.

⁸ P. Semka, Biskupi mówią „nie”, „Nowe Państwo”, 1.12.2001, nr 48 /262/.

⁹ Abortion Policies. A Global Review, UN, New York 2002.

¹⁰ Na podstawie odpowiedzi na kwestionariusz ECPRD z czerwca 2003 r.

¹¹ Abortion Policies. A Global Review, UN, New York 2002.

Obecnie aborcja na życzenie dostępna jest do 12 tygodnia ciąży; powyżej wymagany jest szczególny tryb konsultacji medycznej¹².

Sprzeciw sumienia jest nieliczny, ale wyraźny. Lekarze liczący się z sumieniem są za niewykonanie aborcji karani.

Z informacji od miejscowego Biskupa i współpracujących z nim absolwentów Instytutu Studiów nad Rodziną wiadomo, że w 1994 roku powstała Katolicka Charytatywna Misja Matki Bożej Fatimskiej, która zajmuje się działalnością na rzecz ratowania życia poczętego i ma bardzo szeroki zakres działań dotyczących obrony życia. Wydawane jest czasopismo „Dar życia” w języku rosyjskim. Kościół katolicki prowadzi akcję „Duchowej Adopcji”, działa Społeczny dobroczynny fundusz „Obrona życia u jej źródeł”; włącza się w te działania także Kościół prawosławny i protestancki. Prowadzona jest też akcja uświadamiania, czym jest aborcja¹³.

Ukraina

Po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości w 1991 roku nie wprowadzono zmian do ustawodawstwa aborcyjnego, pozostawiając aborcję dostępną bez ograniczeń do 12 tygodnia życia dziecka, a ponadto – z określonych przyczyn – do 28 tygodnia, za zgodą komisji lekarskiej.

2 listopada 2004 roku Rada Najwyższa Ukrainy ograniczyła czas, do którego kobieta może dokonać aborcji – z 28 do 22 tygodnia życia dziecka.

Obecnie ustawodawstwo dozwala więc na legalną aborcję bez ograniczeń do 12 tygodnia ciąży. Powyżej 12 tygodnia ciąży do 22 tygodnia – z przyczyn prawnych, genetycznych, życiowych, medycznych i społecznych, jak również z powodów osobistych (po autoryzacji przez lokalną komisję lekarską)¹⁴.

Konstytucja Ukrainy gwarantuje prawo do życia każdego człowieka (art. 27), jednak prawo to nie jest respektowane w odniesieniu do najsłabszych i najbardziej bezbronnych obywateli.

Konsekwencją niemal 70-letniej sowietyzacji jest brak szacunku dla godności człowieka, zanik norm moralnych, zdeformowana świadomość.

Na Ukrainie prowadzą ożywioną działalność przedstawiciele międzynarodowych organizacji upowszechniających aborcję, antykoncepcję, sterylizację i edukację seksualną.

¹² R. Johnston, op. cit. Kancelaria Sejmu RP, Biuro Analiz Sejmowych (BAS-WAEM-2639/06), Aborcja na Białorusi, Litwie, Łotwie i w Estonii, 4.12.2006 (oprac. M. Mróz).

¹³ Dane z kurii Archidiecezji Mińsko-Mohylewskiej.

¹⁴ Aborcion Policies. A Global Review, UN, New York 2002.

Propagowany jest także handel embrionami i tkankami płodowymi dla celów kosmetycznych. Kobiety są opłacane, by embriony lub płody odpowiadały zamówieniom konkretnych klinik¹⁵.

Ukraińscy obrońcy życia, w tym Ukraińska Pozarządowa Fundacja „O godność człowieka”, konsolidują się bez względu na wyznawaną religię. Niejednokrotnie zwracali się do władz, postulując prawną ochronę życia poczętego. 23 października 2003 roku została otwarta w Kijowie nowa siedziba centrum „Dar Życia”¹⁶.

Polska

Z oczywistych względów najlepsze rozeznanie mam co do sytuacji w Polsce.

Najpierw słowo o historii i sytuacji prawnej w dziedzinie aborcji.

Polska przetrwała 120 lat niewoli i rozbiorów dzięki silnej, katolickiej, wielodzietnej rodzinie.

W prawodawstwie po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku przerywanie ciąży było karalne. W 1932 roku dopuszczono wyjątki – w przypadku zagrożenia zdrowia matki oraz gdy ciąża była wynikiem przestępstwa.

W Polsce „Ludowej” 27 kwietnia 1956 roku, w warunkach terroru, wprowadzono proaborcyjną ustawę „aborcji na żądanie”. Prowadzono szeroko zakrojoną akcję propagandową, wyśmiewającą wielodzietność, manipulując danymi statystycznymi o rzekomym przeludnieniu Polski. Represjonowano lekarzy odmawiających aborcji¹⁷.

W roku 1993 Polska odrzuciła ustawę aborcyjną, wprowadzając *Ustawę o planowaniu rodziny i ochronie płodu ludzkiego*, chroniącą życie, z wyjątkami:

- gdy ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety,
- gdy istnieje prawdopodobieństwo uszkodzenia lub wad genetycznych płodu,
- gdy ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

Obowiązujące w Polsce prawodawstwo zmniejszyło liczbę legalnych aborcji, chociaż nie likwiduje dzieciobójstwa. Prawo jest niedostatecznie egzekwowane, przez co rozwija się tzw. podziemie aborcyjne, ale nawet jeśli przyjąć znacznie zawyżone szacunki organizacji feministycznych, liczba aborcji zmniejszyła się radykalnie.

¹⁵ European Life Network via Lifeissues, 31 maja 2005.

¹⁶ Por. ukrlc.org, 23 października 2003.

¹⁷ Por. ks. J. Buxakowski, Wprowadzenie do teologii duszpasterstwa rodzin, Pelplin 1999, s. 345-348.

W Polsce podejmowane są od dziesiątków lat liczne działania dla obrony życia dzieci nienarodzonych.

Kościół katolicki od momentu wprowadzenia ustawy pozwalającej aborcję (1956) w sposób heroiczny, systematyczny i zorganizowany przeciwstawił się i przeciwstawia dzieciobójstwu i niszczeniu rodziny.

Episkopat wielokrotnie stanowczo wypowiadał się w obronie życia wobec władz. Równocześnie podejmował długofalową pracę kształtowania sumień.

Utworzono zostało duszpasterstwo służby zdrowia (1956), organizowane przez ks. prof. Kazimierza Majdańskiego, z tego duszpasterstwa powstało duszpasterstwo rodzin (1964). Organizowane było poradnictwo rodzinne w poszczególnych diecezjach, a następnie parafiach na terenie całego kraju na zasadach wolontariatu. Dla przygotowywania kadr powoływano studia diecezjalne, a także uniwersyteckie, takie jak założony w 1975 roku Instytut Studiów nad Rodziną w Warszawie-Łomiankach.

Od lat jest organizowana na terenie całego kraju sieć domów samotnej matki.

Powstały liczne ruchy na rzecz obrony życia (takie jak Krucjata Modlitwy w Obronie Poczętych Dzieci w Krakowie, Adopcja Dziecka Poczętego itp.). Około 120 ruchów zrzeszyło się w Polską Federację Ruchów Obrony Życia.

Są liczne publikacje książkowe, broszury, ulotki i prasa poświęcona obronie życia (m.in. „Głos dla Życia”, „Służba Życiu”).

Działania takie są bardzo liczne, wymieniam tu niektóre tytułem przykładu.

W ustawie o zawodzie lekarza z 5 września 1996 roku użyto terminu „klauzula sumienia”, daje to lekarzowi prawo do odmowy aborcji, chociaż jest ono obwarowane ograniczeniami. Z klauzuli sumienia nie mogą jednak korzystać dyrektorzy placówek medycznych, którzy mają obowiązek zapewnienia pełnego dostępu do ustawowej aborcji¹⁸. Z powodu nie realizowania tego „obowiązku” toczą się procesy sądowe.

27 sierpnia 2004 roku polski Sejm przyjął uchwałę o Narodowym Dniu Życia, ustalając go na 24 marca każdego roku.

Podjęto też w ostatnim czasie w Polsce batalię o zapis konstytucyjny w sprawie ochrony życia: „od momentu poczęcia do naturalnej śmierci”. Jednak ta tak ważna sprawa nie znalazła pełnego poparcia w Sejmie, co nie znaczy, że temat „życie czy śmierć” – przestał istnieć.

Założyciel Instytutu Studiów nad Rodziną, ks. abp Kazimierz Majdański, niestrudzony orędownik życia człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci, działał w tej sprawie cierpieniem i piórem.

¹⁸ Por. Pismo Ministra Zdrowia z 7 marca 2005, MZ-ZP-033-612.

Konkluzja

Wiek XX przyniósł przełom w badaniach przyrodniczych nad początkiem życia człowieka: nie ma już wątpliwości, że zaczyna się ono w momencie poczęcia. Tym samym nauka potwierdziła wpisany w sumienie człowieka szacunek dla każdego życia ludzkiego. Mocarstwa, które szczycą się swoją potęgą, nie uwzględniają tego oczywistego faktu, który powinien decydować o całym ustawodawstwie. Powinno ono bronić prawa naturalnego wpisanego w świadomość człowieka. Prawa, które nie odnoszą się do prawa naturalnego, nie można uznać za prawo. Przeciwnie, jest to siła niszcząca poprzez zniszczenie sumienia. Doprowadza to całe narody do podporządkowania się cywilizacji śmierci.

Nawet takie prawo państwowe, które zabrania aborcji, kierując się tylko względami demograficznymi, nie kształtuje sumień, ale raczej jest dalszym czynnikiem deprawacji. Budowane jest bowiem na widzeniu człowieka jedynie przez pryzmat użyteczności. Tymczasem życie każdego człowieka jest wartością nadrzędną. Poczętego i jeszcze nie narodzonego dziecka – także, starego i cierpiącego człowieka – także. Ludzie muszą to zrozumieć, by istnieć teraz i w wieczności.

Państwa, o których mowa w doniesieniu, uzyskały wolność, a nie skorzystały z niej, by móc żyć. Prawo państwowe wypaczyło w sposób podstawowy sumienie. I to nadal gubi człowieka i naród.

Tym bardziej trzeba cenić tych, którzy bronią życia, bronią ludzkość. Chwała i cześć dla nich!

Tam, gdzie nie została zniszczona doszczętnie wiara w Boga i moc Dekalogu, jest światło nadziei na cud odrodzenia świata i ocalenie człowieka, stworzonego na Obraz Boga. Toteż nie tracimy ufności, że to właśnie cywilizacja życia zadecyduje o losach świata.

Źródła:

– Opracowania nt. stanu rodziny w Rosji przekazane przez wikariusza generalnego Archidiecezji w Moskwie i równocześnie dyrektora Centrum Rodziny w Moskwie, ks. prałata Andrzeja Steckiewiczza.

– Opracowanie ks. abpa Tadeusza Kondrusiewicza nt. sytuacji wielowyznaniowego regionu w Europie Wschodniej.

– Dane z Kurii Mińsko-Mohylewskiej na Białorusi – uzyskane w rozmowie z ks. bp. Antonim Dziemianko (absolwentem Instytutu Studiów nad Rodziną w Łomiankach) i z danych, opracowanych przez jego współpracowników.

– Opracowanie na podstawie ukraińskich danych od absolwentów Instytutu z terenu Ukrainy.

- Analizy Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu RP nt. aborcji na Białorusi, Litwie, Łotwie i Estonii (4.12.2006).
- Dane z Parlamentu Europejskiego (Bruksela).
- Dane z ONZ (zamieszczone w publikacji: *Aborcjon Policies. A Global Review*, UN, New York 2002).
- Dane statystyczne z Instytutu Statystyki i Demografii Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.
- Informacje Polskiej Agencji Prasowej (www.pap.com.pl).
- Inne informacje zamieszczane w prasie polskiej i zagranicznej.
- Opracowania Instytutu Studiów nad Rodziną (wydawnictwa, sympozja, analizy na temat aborcji, obrony życia).
- Informacje uzyskane od duszpasterstwa rodzin w Polsce.
- Informacje podawane przez Human Life International – Europa.
- Informacje uzyskane od polskich obrońców życia i lekarzy w kontaktach osobistych.
- W przypisach zamieszczono także dodatkowe odesłania do literatury i stron internetowych.

Monika Wójcik: Russia, Lithuania, Latvia, Estonia, Belarus, Ukraine and Poland – the legislation concerning abortion and the objection of conscience to abortion

In this report, prepared at the request of the Pontifical Academy for Life, abortion is shown in the light of the legislation which is still in force in the countries referred to. Additionally, the author looks at the objection of conscience to the killing of innocents. The abortion legislation was introduced in Russia in 1920 and continued to be binding in the Union of the Soviet Socialist Republics. In Poland it was introduced in 1956. The abortion legislation led to the devastation of consciences through the law and the systematic destruction of the family. As a result of the policy, whole nations came to be subjected to the civilisation of death. The countries in question gained freedom but did not take advantage of it so that they might live. Only the faith in God and the power of the Decalogue carry the hope for the revival of the world and salvation of man.